

УДК 330.13

**ОСНОВИ ІНТЕГРАЦІЙНОГО МЕТОДУ ДОСЛІДЖЕННЯ
ПРИВЛАСНЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПРОДУКТУ**

*І. Л. Леонідов, к. е. н., доцент, Національна металургійна академія України,
leonidovil@gmail.com*

На основі розробки гіпотези про єдність матеріальної й духовної основ людини запропоновані структурні новації в методологію дослідження привласнення інтелектуального продукту, які отримали втілення в інтеграційному методі дослідження як квінтесенції міждисциплінарного, праксеологічного підходів та системної методології синергетики.

Ключові слова: привласнення інтелектуального продукту, методологічні основи, систем-

на методологія синергетики, праксеологічний підхід, міждисциплінарний підхід, інтеграційний метод.

Постановка проблеми. Методологічний аспект дослідження є досить актуальним в аналізі процесів привласнення, в т.ч. інтелектуального продукту. Виявлення відповідного методу дослідження дозволяє краще зрозуміти природу привласнення інтелектуального продукту, особливості функціонування його форм, специфіку породжуваних економічних відносин.

Проблема методу дослідження привласнення інтелектуального продукту неоднаково сприймається в наукових колах у зв'язку з процесом диференціації напрямків і шкіл економічної думки, її методологічних підходів. Серед них: альтернативність онтологічної структури, в якій здійснюється методичний рух пізнання; несумісність критерію завершеності дослідження; різна інтеграція його результату в систему знань тощо. Дискусійними лишаються й такі методологічні поняття привласнення інтелектуального продукту, як суб'єкт, предмет, об'єкт. Невирішеність зазначених методологічних проблем загострює суперечність тенденції поглиблення економічних знань.

Пошук методологічних основ привласнення інтелектуального продукту передбачає виявлення сучасної методологічної концепції аналізу цієї категорії в процесі розгляду поступів відповідних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В роботах вітчизняних та закордонних дослідників використовуються альтернативні методи дослідження привласнення, в т.ч. інтелектуального продукту, що забезпечують відповідні результати пізнання. Наприклад, причинно-наслідковий аналіз [1; 2, с.78–85] виявив форми первинного і вторинного привласнення; використання функціонального методу розкрило взаємодію економічних, юридичних, насильницьких форм приналежності [3]; застосування елементів генетичного підходу сприяло відкриттю внутрішніх джерел саморозвитку привласнення суспільного [4, с.53]; втілення структурного методу [5, с.67] підтвердило в складі привласнення форми повні, часткові тощо.

Різноманіття методів дослідження відображає таку стадію, де предмет постає перед суб'єктом у найбільш абстрагованому вигляді. Відповідно, кожна складова цієї різноманітності постає як неадекватна природі предмету, що досліджується. В результаті поза увагою лишилася еволюція привласнення інтелектуального продукту, яка здатна пояснити і передбачити напрями його розвитку від сутності до поверхневих форм.

Формулювання мети статті. Метою даної роботи є створення методологічної концепції дослідження привласнення інтелектуального продукту крізь призму її структурних компонентів з погляду адекватності «предмета» і «метода» пізнання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розгляд методів, як правило, відбувається в напрямках: методологічних дій дослідника, який відкриває об'єкти (форми інтелектуального продукту); сукупності предметів і засобів праці по створенню й обробці знань та відносин до її результату (привласнення інтелектуального продукту). В обох моментах віддзеркалюється предметна область з наявними у ній сутнісно об'єктивними (неявно), так і сутнісно суб'єктивними (явно) структурами.

Предмет не може бути актуально присутнім у світі суб'єкта, не будучи певним чином даним цьому суб'єкту. В такому предметному зв'язку суб'єкт є передумовою методологічних роздумів. Необхідний для них тип суб'єкта долає традиційне розуміння створення інтелектуального продукту, яким займається лише частина людей певного віку (при наявності хоча б початкової професійної освіти) спеціально, селективно та з певною метою [6, с.9]. Формування сучасного суб'єкта є процесом історичної фіксації актуальних складових його структури. Сучасний суб'єкт привласнення інтелектуального продукту формується в умовах змагання у мистецтві переконувати в придатності наукової ідеї, вмінні продавати свій «товар» (специфічної субстанції) на ринку ідей, де головними акторами поряд з вченими є

рецензенти, академічні боси, видавці грантів, фінансові олігархи тощо. Кристалізація суб'єкта привласнення інтелектуального продукту відбувається в наукових колективах (наукові співтовариства за К. Поланьї [6, с.9]) та окремих індивідах, професійна діяльність яких пов'язана, головним чином, з виробництвом нових знань. Типологія колективного суб'єкта є формальною (академія наук, університети, інститути, лабораторії, кафедри, тимчасові наукові колективи, ВАК, наукові редакції та ін.) та неформальною («невидимі коледжі», «самодіяльні групи», «наукові школи», клуби, семінари та ін. ініціативні утворення). Так само й види індивідуальних суб'єктів є формальними (члени певної офіційної наукової структури в формі «вчені в організаціях») і неформальними (незайняті в офіційній науковій структурі).

Суб'єкт привласнення інтелектуального продукту може бути присутнім у світі об'єктів лише тоді, коли його присутність актуалізована його власною об'єктною діяльністю. У склад об'єктивізації привласнення інтелектуального продукту включаються поряд з науковими відкриттями, теоретичними гіпотезами, даними, ще й типові структури відповідного суб'єкта і його діяльності (породження й відтворення текстів, семіотичних структур, фіксація даних, класифікація, аналіз тощо), організація такої діяльності (у наукових професіях, спеціальностях, а також в наукових організаціях, інститутах). Звідси «об'єкт» постає продуктом взаємодії суб'єкта й об'єктивованої діяльності, і як такий не існує поза суб'єктом. Діяльність суб'єкта супроводжується усвідомленим та неусвідомленим процесом відображення інтелектуального продукту: як «об'єкта пізнання», «об'єкта вивчення», «об'єкта дослідження», «об'єкта знання». З об'єктом пізнання пов'язаний пізнавальний процес, яким люди будь-якого віку і положення зайняті все своє життя, хоча він може проходити і мимоволі (не спеціально). На «об'єкт» вивчення спрямовується процес безпосереднього навчання, який пов'язаний із засвоєнням раніше встановлених наукових знань та істин, закономірностей речей та явищ, і не має дослідницького характеру. Поняття «об'єкт дослідження» знаходиться

у векторі наукової дослідницької діяльності певних наукових співтовариств та наукових робітників, яка спеціально й цілеспрямовано пов'язана з виробництвом нового знання або упорядкуванням старого знання (що також є новим знанням). Об'єкт знання означає ті об'єктивні події, ситуації, процеси, речі, до яких і відноситься саме знання (шукане знання). Традиційним об'єктом шуканого знання в межах економічної теорії є економічні відносини між людьми з приводу виробництва, розподілу, обміну, споживання благ. Однак, сучасний суб'єкт пізнання привласнення інтелектуального продукту перетинає ортодоксальні межі зазначеного об'єкту (матеріальне виробництво за А. Смітом або спосіб виробництва за К. Марксом). Актуальність питання про істинність наукового пізнання інтелектуального продукту посилюється також пропозицією широкого спектру альтернатив: підміняти істину правдоподібністю; змінити акцент на інтерсуб'єктивність замість об'єктивності; ввести в склад її ознак якісність, прозорість, витонченість, переконливість викладу, продуктивність застосування [7, с.51]. З'ясування особливостей об'єкту неможливе без розуміння онтології істинності його наукового висвітлення.

Аналіз умов наукового висвітлення привласнення інтелектуального продукту стимулює осмислення соціальної «анатомії» істини в напрямі розуміння об'єкту, «вбудованого» в контекст, що ускладнюється. Складовими істини стають її ставлення до засобів, інструментів і результатів пізнавальної діяльності; практики; позанаукових цінностей загальносоціального характеру; світоглядних настанов; самого суб'єкта; міжсуб'єктних взаємодій; користувача; мови наукового спілкування; соціальних мереж тощо. Отже, об'єкт теоретичного висвітлення привласнення інтелектуального продукту, охоплюючи імовірно позанаукові й наукові елементи цілісної істини (яка є результатом і синергією синтезу вказаних елементів), постає як система економічних відносин з приводу привласнення інтелектуального продукту.

Лише частина такого об'єкта, ті сторони, властивості й відносини, які підпадають

під активну «обробку» пізнавальної діяльності, складає предмет пізнання. Останній не є пасивною детермінантою діалектики суб'єкта і об'єкта пізнання. Предмет, наприклад, окреслює межі пізнавальної діяльності, задає характер впливу суб'єкта на об'єкт пізнання, визначає статус останнього, що відбивається в його зовнішній активності. Свідченнями його внутрішньої активності є процеси самоорганізації та самоконструювання. В такій активності предмет – це, насамперед, предметний простір, який охоплює частину об'єкта пізнання (може розширюватися до таких зовнішніх його рамок, як суспільне виробництво та відтворення життя), що знаходиться в сфері пізнавальних інтересів суб'єкта. Первинне виділення предметного простору ґрунтується на наявності базисних елементів об'єкта та створенні компонентів теорії, що мають емпіричне підтвердження. Розвиток предметного простору відбувається через абстрагування, коли створюються елементи об'єкту, що не мають безпосередньої емпіричної інтерпретації. Даність цього об'єкта суб'єкту утворює первинну будову предметного простору. В межах цього простору пізнавальна діяльність відносно вільна і може, зокрема, приймати ту або іншу направленість (формування предметних напрямків) [8, с.9–10]. Наприклад, привласнення інтелектуального продукту відділяється в частині, уречевленій в агрегатах, механізмах, автоматах та інших різновидах результатів діяльності матеріальної субстанції; зафіксованій в патентах, ліцензіях та інших інформаційних формах; втіленій у кваліфікаційно-освітньому рівні людини-фахівця. Звідси, предметом теоретичного дослідження привласнення інтелектуального продукту є система привласнення інтелектуального продукту національної економіки та її регулювання в Україні.

Діалектика «суб'єкта – об'єкта – предмета» привласнення інтелектуального продукту утворює в структурі методології його дослідження основу заздалегідь визначеного шляху. Оскільки цілісне вивчення й відображення предмету неможливо простим перерахуванням або описанням його нескінченних властивостей, ознак та граней, остільки виникає питання про метод, як спосіб

такого відображення багатства предметного простору привласнення інтелектуального продукту. Метод (від грецького «methodas» – шлях пізнання або дослідження) є результатом діалектичної взаємодії суб'єкта і предмета. В той же час метод не є виключно зовнішньою рефлексією предмета, а виростає визначено із свого предмету, так як сам цей метод є іманентною ознакою і душею предмету. Метод формує предмет, а останній передбачає певні методи. Різноманітність видів людської діяльності обумовлює різноманітний спектр методів, які можуть бути класифіковані з погляду сфери використання, методологічного підґрунтя, домінування в теоретичних течіях, онтології науки. Відповідно кожна складова цієї різноманітності постає як неадекватний природі предмету, що досліджується, метод. Змістовне освоєння предмету започатковує конкретизацію методології привласнення інтелектуального продукту, де певний образ методу змінюється, поступово перетворюється на конкретний, адекватний і збагачений реальним змістом й властивостями предмету метод пізнання.

Специфіка національної економіки, як діалектичної єдності форм привласнення інтелектуального продукту, диктує необхідність використання в його дослідженні як загальних положень діалектико-матеріалістичного методу, так і творчо адаптованих особливостей синергетики, системно-функціонального та ін. методів, що сформувалися у світовій економічній думці (у тому числі й у праксеології).

Використання положень діалектико-матеріалістичного методу передбачає втілення цілого комплексу прийомів та принципів єдності історичного та логічного, аналізу та синтезу, сходження від абстрактного до конкретного тощо. В системі матеріалістичної діалектики «вихідним елементом... є метод абстракції» [9, с.37]. Відповідно цьому методу процес пізнання починається з руху думки від конкретного, даного в уяві, до все більш тонких абстракцій. Наукове абстрагування передбачає відмову від поверхневих, не суттєвих сторін інтелектуального продукту з метою розкриття його внутрішньої сутності, її закономірного прояву в

системі економічних законів і категорій. Виявивши сутність, процес пізнання рухається «від неї до явища і дійсності» [10, с.49]. Таке діалектичне сходження від абстрактного до конкретного в дослідженні інтелектуального продукту розкриває закономірний внутрішній рух його основи (діяльності), яка породжуючи відповідні форми, проявляється в них.

Щоб дослідити місце привласнення інтелектуального продукту в системі форм діяльності, необхідно виявити, насамперед, його поступу від суті діяльності до однієї з її форм. Таке пізнання привласнення інтелектуального продукту має відбуватися в процесі аналізу розвитку і прояву сутності у явищі. В якості інструменту цього дослідження найбільше претендує синергетичний метод як адекватний постнекласичному поступу привласнення інтелектуального продукту. Однак, генетичні зв'язки такого методу лише дискретно розкривають генераційність привласнення інтелектуального продукту як системи. В ній, здатність привласнювати певну форму інтелектуального продукту або його окремі складові (скажімо, знання та інформація) не успадковуються людиною через гени (див., наприклад, [11, с.31]). А набуваються в процесі розумової діяльності суб'єкта господарювання при його ознайомленні з правилами, звичаями, традиціями тощо. Тому, недолік синергетичного підходу (за Г. Гангілем) – аналіз «зміщень і трансформацій... мікро- і макроскопічних послідовностей ..., дослідження невдач, досягнень, що належать єдиному ряду подій не може бути описаний єдиним способом на одному рівні» [12, с.9]. Причина – відмінність у рівнях дослідження, між якими є розриви (інституційні [13, с.47], інституційно-технологічні [11, с.35] тощо), які до того ж розсіяні.

Для виявлення елементів «розсіяної розривності» пропонується використати методологію дослідження людської діяльності розроблену в праксеології (грець. *praxis* – дія). В ній ще у ХХ ст. на експериментально великому етнографічному й історичному матеріалі доведено, що саме діяльність і є механізмом успадкування соціального досвіду й формування здатностей, вольових

якостей, свідомості особистості [14, с.260]. Це ж пояснювала й діалектика «буття-свідомість» – в діяльності мисляча істота змінює (більше або менше, але ніколи не повністю усвідомлено і у відповідності із своїми намірами) як навколишню дійсність, так і саму себе. За Е. Кассіером людина живе не тільки в фізичному, але й символічному універсумі. Наприклад, в предметній формі вона створює предмет, а в знаковій – духовний зміст – знання, здатності, моральні установки особистості, її майстерність і відношення до своєї професії, а також відношення до самої себе та інших людей. За Л. Мізесом діяльність є першою ланкою в пізнанні фактів суспільного життя, так як розум людини не здатний без них обійтися (методологічним апіоризмом), що породжується властивим діяльності фактом існування відносин казуальності (причинно-наслідкової залежності). Звідси, елементи розсіяної розривності (у часі відносно процесу причинно-наслідкових зв'язків) у нашому дослідженні виявляються в процесі діяльності (у т.ч. й інтелектуальної), усвідомлюються (перетворюючись на знання), набувають здатність до розповсюдження (як інформаційні дані) і формують систему.

Інтелектуальну діяльність, як розумовий прояв будь-яких психологічних процесів, спрямованих на засвоєння, відтворення і перетворення наявних у свідомості індивіда інформації, знань, та досвіду, охоплює «не речові засоби й умови розумової праці, її предмети і, головне, продукти, тобто системні знання та інші елементи людського інтелекту» [15, с.146]. Термін «інтелектуальна праця» є вужчим від поняття «інтелектуальна діяльність» і обмежується розумовими процесами цілеспрямованого, вмонтованого, вольового характеру, в яких постає самодіяльністю, що приносить її творцю задоволення, призводить до його самореалізації. Сфера інтелектуальної діяльності включає також інтелектуальну активність, що розкривається у процесах невимушеного розмірковування, мимовільного пригадування, спонтанного фантазування, мріяння, зосередженості на чомусь, уявного відтворення майбутніх дій тощо. Загальний методологічний підхід до розгляду способів діяльності (у т.

ч. й інтелектуальної) запропонував Т. Котарбинський [16], виходячи з їх практичних властивостей (ефективності). В підході узагальнено такі моменти праксеології, як: цілеспрямована діяльність (Платон); проблема дії і примусу (Аристотель); напрям результативної діяльності (Ф. Бекон); формалізація у правилах способів результативної діяльності (Р. Декарт); вибір цілей і засобів діяльності (Д. Юм); оволодіння правилами діяльності (Дж. Міль); успішність цілеспрямованої діяльності (Є. Слуцький). Відповідно праксеологічного методологічного підходу діяльність із привласнення інтелектуального продукту є особливою формою активності, властивою людині, для доцільної зміни зовнішнього світу. При цьому в процесі діяльності інтелектуальний продукт перетворюється на об'єктивний синтез матеріально-речового субстрату і духовного змісту, та оформлюється, як результат діяльності, носій інформації про духовний світ людини. Результат діяльності з привласнення інтелектуального продукту в будь-якому суспільстві залежить за Ф. Хайеком від отриманої інформації з виводу дій інших людей. Однак, в сучасному суспільстві в силу існування проблем розділення знань, цю інформацію отримати безпосередньо неможливо (методологічний аспект сцієнтизму за Ф. Хайеком). Актуалізується необхідність додаткового аналізу питань про процедури отримання й передавання індивідуального знання через інформацію.

В нашому дослідженні цей аналіз виробництва, будови, функціонування різних систем, які зберігають і передають інформацію, вимагає доповнення принципами методології семіотики (грець. *semeion* – знак). Вона передбачає, що будь-які духовні феномени (від побутового мислення до мистецтва і філософії) обов'язково закріплені в знаках і являють собою знакові механізми. В дослідженні привласнення інтелектуального продукту семіотика вимагає акценту на способі означення (зміст без форми не є предметом семіотичного дослідження за Ч. Пірсом [12, с.142]). Тому властивості, отримані інтелектуальним продуктом в результаті перетворюючої діяльності з його

привласнення, постають в знаковій формі, матеріальним носієм якої може бути будь-який чуттєво сприймаючий елемент діяльності. Таке означення семіотика вбачає в природних та штучних мовах (у т.ч. наукової теорії, кіно, театру, музики); всіх типах візуальних знакових систем (від дорожніх знаків до живопису); різноманітних системах сигналізації у природі й суспільстві та ін. У зв'язку з цим, методологія семіотики вимагає більше приділяти уваги сфері міждисциплінарних досліджень, як ієрархії знакових систем, що мають власну логіку розвитку, зафіксовану семіотичними практиками (наприклад, метод Московсько-Тартуської школи семіотики). Практичне дослідження семіотики, як метод є системою «м'яких» принципів, операцій, прийомів, які визначають загальну стратегію дослідження привласнення інтелектуального продукту. Вони знаходяться на «найвищих межах» абстрагування, не піддаються формалізації, не замінюють спеціальні методи та не визначають кінцевий результат безпосередньо.

Системність (квінтесенція методології синергетики), як спеціальний метод дослідження самоорганізації й саморозвитку привласнення інтелектуального продукту допоможе об'єднати функціонування його розрізнених знакових форм як результату діяльності (матеріально-речовий субстрат і духовний зміст). Відмінність у рівнях дослідження системи, між якими є розриви, послідовно згладжується через доповнення системного методу елементами пост позитивістського аналізу (виділення за І. Лакатосом фундаментальних принципів, забезпечення їх збереження за будь-яких змін від спростування до виявлення перспектив подальших досліджень). В цих поступках привласнення інтелектуального продукту розкривається через різноманіття людського універсуму, в якому поясненню дії факторів різної природи сприяє суміщення існуючих економічних методологічних підходів із методологічними підходами суміжних дисциплін (міждисциплінарність). Це проявляється, як в урахуванні ролі соціологічних, психологічних, політичних факторів у функціонуванні знакових форм інтелектуального продукту,

так і розгляді соціальних і політичних процесів через своєрідне заломлення діяльності з привласнення інтелектуального продукту. Однак, перенесення з окремих наук категорій, які в потенціалі мають ознаки міждисциплінарного характеру, несе загрозу надання їм (поняттям) неадекватних властивостей. Для запобігання цього зазначені категорії переносяться в системний підхід і на міждисциплінарному рівні виявляється їх природа та здійснюється включення до складу категорій методології привласнення інтелектуального продукту. Тенденція до інтеграції наукового знання виявляється в розумінні системи привласнення інтелектуального продукту, яка складається із економічних суб'єктів (індивідів) і зв'язків між ними з приводу інтелектуального продукту, що діють відповідно певних правил (інститутів). В такій системі принцип методологічного індивідуалізму відображає сукупність обернених зв'язків (між індивідами з приводу формування і зміни правил привласнення інтелектуального продукту), а холізм – прямих зв'язків (вплив цих правил на індивідів). В результаті елементи (знакові форми діяльності) і система взаємообумовлені прямими й оберненими зв'язками, а методологічний індивідуалізм (умова саморегулювання, адаптації, самоорганізації системи) і холізм (умова існування системи) доповнюють один одного. Розгляду (на міждисциплінарному рівні) функціонування та розвитку системи привласнення інтелектуального продукту як послідовної зміни стійких і нестійких станів сприяють принципи еволюційності та стійкості. Стійкість такої системи – стан, в якому правила привласнення і його структура урівноважують коливання, які спрямовуються від основи та з боку поверхневих форм. Еволюційність системи привласнення інтелектуального продукту включає перехід від її нестійкого стану (коли вона не впорається із зовнішніми та/або внутрішніми коливаннями) до стійкого. Перехід від нестійкого стану відкривається або через саморегуляцію і адаптацію привласнення інтелектуального продукту до нових умов, або через відповідну самоорганізацію, кардинальні перетворення його інституціональної структури і правил. В цьому плані

ми можемо стверджувати, що асимільовані міждисциплінарним потенціалом праксеологічний підхід (збагачений елементами семіотики) і системність доповнюють як методи один одного в дослідженні привласнення інтелектуального продукту і взаємодіють між собою. Інтеграція і взаємодія системного методу та праксеологічного підходу зумовлює появу інтеграційного методу (міждисциплінарного праксеологічно-системного), який віддзеркалює конкретизацію методології привласнення інтелектуального продукту.

Інтеграційний метод відкриває можливості теоретичного дослідження привласнення інтелектуального продукту не лише як якісно визначеної цілісності, що має глибинні основи виникнення і закономірно обумовлені напрями еволюції, а й як процес саморозвитку цілісної системи, її самоорганізації, функціонування в якості елемента системи державного регулювання економіки. Такий метод пізнання передбачає вивчення розвитку привласнення інтелектуального продукту як прояву економічних відносин в процесі людської життєдіяльності, їх функціонування на кожному її еволюційному рівні, а також дозволяє виявити або розробити ефективні форми привласнення інтелектуального продукту та напрями їх реалізації на практиці.

Дослідження привласнення інтелектуального продукту починається з аналізу глибинних основ цього продукту, моменту діяльності людини. Він розкривається через привласнення результатів діяльності (інтеграція моментів діяльності уречевленої, олюдненої опосередковано та безпосередньо) в процесі їх реалізації. Його початком є зав'язок (відношення людини до знакових форм діяльності), який вже включає у вигляді «генетичного коду» привласнення інтелектуального продукту, що з нього виростає. На поверхні економічних явищ процес становлення останнього виявляється за допомогою історичного підходу, який, відображаючи напрям еволюції привласнення інтелектуального продукту, фіксує відповідні його форми: зародкову, становлення, прояву, реалізації.

Завдяки гносеологічному аспекту в

етапах самоорганізації привласнення інтелектуального продукту розкривається реалізація економічних інтересів привласнення – творчих, управлінських, владних. Розвиток цих інтересів (як прояв сутності у явищі) має причинну обумовленість, тобто один їх вид (причина) за певних умов породжує інший (наслідок). Дослідити обумовленість економічними інтересами самоорганізації привласнення інтелектуального продукту дозволяє причинно-наслідковий аналіз. Відповідно меті дослідження ми використовуємо цей аналіз для вивчення специфіки привласнення інтелектуального продукту, де воно постає як явище. Кожному еволюційному поступу привласнення інтелектуального продукту відповідають певні системи – економічних закономірностей і категорій, форм регламентування, складових елементів економічних інтересів. Виявленню їх функціонування сприяє запровадження функціонального аналізу в межах системного методу.

Пізнання привласнення інтелектуального продукту як певної системи на основі удосконаленого системного методу передбачає виявлення основи саморозвитку, складових самоорганізації, різноманітності функціональних зв'язків, а також специфіки елементів в умовах національної економіки. Крім цього системний метод дає можливість проаналізувати привласнення інтелектуального продукту і як відносно самостійний елемент в системі форм державного регулювання економіки. В якості такого елемента привласнення інтелектуального продукту покликане виконувати специфічні, притаманні лише йому функції.

Важливим пунктом дослідження привласнення інтелектуального продукту на основі інтеграційного методу є виявлення взаємодії сутнісних джерел привласнення та інтелектуального продукту. Початком вивчення такої взаємодії є глибинний рівень привласнення, де його сутності (діяльності) відповідають її знакові результати. Наступні рівні еволюції відображають розвиток привласнення у формах: зародковій, становлення, прояву, реалізації. Їм відповідає послідовність розкриття економічної сутності інтелектуального продукту: фізична єдність «знання-інформація»; поляризація форм

уречевленої й олюдненої діяльності; різноманіття форм уречевленої та олюдненої діяльності; форма універсальної діяльності. На рівні привласнення інтелектуального продукту, що відповідає практиці господарювання інтелектуальний продукт реалізується в системі різноманітних форм (виробничого, комерційного, інвестиційного призначення – для уречевленого інтелектуального продукту, а для олюдненого – наймана робоча сила, зрощена з капіталом висококваліфікована робоча сила, людський капітал). Розкриття змісту останніх вимагає розгляду процесу формування результату привласнення інтелектуального продукту. Аналіз такого процесу дає можливість виявити витоки відповідної йому системи форм, які обумовлюють її специфіку серед інших. Враховуючи цю специфіку, інтеграційна характеристика форм реалізації інтересів привласнення інтелектуального продукту в системі економічних законів і категорій надається в таких аспектах: форми-результату, форми-процесу, форми-умови. Визначені аспекти конкретизуються кількісно і якісно в критеріях привласнення інтелектуального продукту.

Інтеграційний метод передбачає не тільки якісний, але й кількісний аспект аналізу привласнення інтелектуального продукту. Практично він здійснюється за допомогою економіко-математичних методів.

В результаті дослідження привласнення інтелектуального продукту за допомогою інтеграційного методу формулюються практичні рекомендації щодо факторів та напрямків ефективної реалізації інтересів привласнення інтелектуального продукту в українській економіці.

Висновки. Методологічні основи дослідження привласнення інтелектуального продукту є складною діалектичною, цілісною системою категорій, суб'єкта, об'єкта, предмета, метода. Категорії є структурою побудови висловлювань. Типологія суб'єкта привласнення інтелектуального продукту постає умовою методологічних роздумів. У структурах поєднання суб'єкта з предметом і об'єктом проявляється специфічний зміст метода дослідження привласнення інтелектуального продукту. Загальний «захід» в цьому методі визначає праксеологічний під-

хід, збагачений семіотикою. Формалізація абстрактного «заходу» вимагає пошуку адекватного методу дослідження. В якості останнього пропонується інтеграційний метод (квінтесенція міждисциплінарного і еволюційного підходів та системної методології синергетики). Застосування інтеграційного методу відкриває перспективи дослідження процесів розвитку і функціонування відносин привласнення у нерозривному зв'язку з поступами економічної системи суспільства, визначення суті привласнення інтелектуального продукту, його еволюційних основ, специфіки, форм і напрямків реалізації, адекватних умовам національної економіки України.

Література

1. Маркс К. Экономические рукописи 1857–1859 годов / К. Маркс // Соч. – 2-е изд. – Т.46. – Ч.1. – 552с.
2. Рибалкін В. О. Теорія власності / В. Рибалкін, І. Лазня.– К.:Логос, 2000. – 279с.
3. Коцюбинський В. Й. Привласнення: соціальні аспекти / В. Коцюбинський. – К.: Український центр духовної культури, 1999. – 230 с.
4. Экономическая теория / Под ред А. И. Добрынина, Л. С. Тарасевича. – СПб: 1997. – 480 с.
5. Основы экономической теории: политэкономический аспект: Учеб. / Отв. ред. Г. Н. Климов. – К.: Знання-Пресс, 2001. – 646 с.
6. Алиев У. М. Методология построения общей предметной научной дисциплины (к обоснованию теоретической экономики) / У. Алиев // Теоретическая экономика. – 2011. – № 3. – С.7–18.
7. Агацци Э. Переосмысление философии науки сегодня/Э. Агацци//Вопросы философии.– 2009.– №1. – С.51.
8. Тарасевич В. М. Про предмет економічної теорії / В. Тарасевич. – Дніпропетровськ: Січ, 1997. – 113 с.
9. Метод политической экономии социализма / Под ред. В. Н. Черковца. – М.: Наука, 1980. – 373 с.
10. Политическая экономия / Под ред. В. В. Радаева. – М.: Изд-во МГУ, – 1992.– 414 с.
11. Тарасевич В. Н. О некоторых закономерностях институциональных изменений / В. Тарасевич // Научные труды Донецкого национального технического университета. Серия: экономическая. Вып. 138. – Донецк: ДонНТУ, 2008. – С. 30–36.
12. Фуко М. Археология знания: Пер. с фр. М. Фуко// Общ. ред. Бр. Левченко.– К.:Ника-Центр, 1996.– 208с
13. Гриценко А. А. Институциональный империализм и его роль в развитии экономической теории / А. Гриценко // Научные труды Донецкого национального технического университета. Серия: экономическая. Выпуск 138. – Донецк: ДонНТУ, 2008. – С.46–51.
14. Бучило Н. Философия: Учеб. пос. / Н. Бучило, А. Чумаков. – М.: ПЕР СЭ, 2001. – 447 с.
15. Гойло В. Политическая экономия интеллектуального труда / В. Гойло // МЭиМО. – 1994. – № 11. – С.137–146.
16. Котарбинский Т. Трактат о хорошей работе / Т. Котарбинский. – М.: Экономика, 1975.

На основе разработки гипотезы о единстве материального и духовного начал человека предложены структурные новации в методологию исследования присвоения интеллектуального продукта, получившие воплощение в интеграционном методе исследования как квинтэссенции междисциплинарного, прагматологического подходов и системной методологии синергетики.

Ключевые слова: присвоение интеллектуального продукта, методологические основы, системная методология синергетики, прагматологический подход, междисциплинарный подход, интеграционный метод.

On the basis of the hypothesis that states the unity of matter and spirit in a person some structural innovations are proposed to introduce into research methodology of appropriation of the intellectual product. These innovations are incarnated in the integrated research method comprising interdisciplinary and praxeological approaches along with synergetic comprehensive methodology.

Keywords: appropriation of intellectual product, methodological bases, synergetic comprehensive methodology, praxeological approach, interdisciplinary approach, integrated method.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. Тарасевичем В. М.